

Людиноцентричне правосуддя – віртуальна загальноукраїнська консультація

Вступ

Звіт "Правосуддя для всіх" закликає всі країни та партнерів з усіх секторів співпрацювати у запобіганні виникненню та вирішенні проблем у сфері доступу до правосуддя для людей, так щоб системи правосуддя допомогли громадянам, громадам та суспільствам повністю реалізувати свій потенціал. Автори та авторки звіту пропонують застосовувати у секторі юстиції людиноцентричний підхід для усунення існуючих прогалин, через які 5.1 млрд. осіб у всьому світі не мають належного доступу до правосуддя.

Людиноцентричне правосуддя передбачає, що усі – як формальні, так і неформальні – суб'єкти у сфері доступу до правосуддя ставлять людину в центр подій і зосереджуються на вирішенні правових проблем, з якими вона (людина) стикається. Більше того, людиноцентричне правосуддя спрямовується на забезпечення рівного доступу до правосуддя для всіх, незалежно від рівня доходів, статі, віку, расової чи етнічної належності та інших ознак. Людиноцентричний підхід до правосуддя починається з розуміння потреб людей у правосудді та розроблення рішень для задоволення цих потреб.

Потреба у людиноцентричному правосудді ніколи не була такою нагальною, як у сьогоднішніх складних умовах, спричинених пандемією КОВІД-19. Найвідчутніші наслідки пандемії – у ряді серйозних викликів для тих, хто забезпечує роботу системи доступу до правосуддя, адже обставини можуть призвести до подальшого збільшення прогалин у глобальній системі доступу до правосуддя. Водночас, виникнення труднощів супроводжується появою нових можливостей для запровадження змін та інновацій в результаті розміщення людини у центрі правосуддя.

Людиноцентричне правосуддя може допомогти подолати негативні інституційні та економічні наслідки пандемії та сформуванню більш справедливого і мирного суспільства.

Українська школа практичних знань у сфері доступу до правосуддя, Програма USAID "Нове правосуддя", Мережа правового розвитку та Міжнародна експертна група за мирне, справедливе та інклюзивне суспільство (Pathfinders for Peaceful, Just and Inclusive Societies) пропонують провести дві віртуальні загальноукраїнські консультації з представниками урядових і громадських організацій з метою дослідження можливої ролі цих організацій у запобіганні виникненню та вирішенні проблем правосуддя і трансформуванні системи правосуддя у більш людиноцентричну.

Доступ до правосуддя в Україні

Відповідно до результатів дослідження, проведеного у 2018 році Київським міжнародним інститутом соціології з метою виявлення правових проблем і потреб в Україні, 49% українців щонайменше одного разу стикалися з проблемами правового характеру протягом останніх трьох років. 32% таких громадян навіть не намагалися вирішити правову проблему, а 77% вирішили проблему неповністю або залишилися незадоволеними результатом. Дослідження виявило також, що людям притаманне відчуття відсутності дієвих шляхів задоволення їхніх правових потреб, а також відчуття, що допомога у вирішенні таких проблем буде занадто вартісною.

Аналогічні результати дало й дослідження правових потреб, що проводилося Гаазьким інститутом інновацій у праві у 2016 році. Його дані свідчать, що упродовж останніх чотирьох років нагальну потребу у правосудді мало 53% населення. Найчастіше така потреба спричиняється спорами споживачів, трудовими спорами, спорами з сусідами та побутовими конфліктами. Внутрішньо переміщені особи стикаються з проблемами переважно в ході пошуку житла, одержання посвідчень особи, одержання державної допомоги та відшкодування збитків, нанесених майну внаслідок військових дій.

В останні роки Україна здійснила ряд кроків, щоб зробити свою систему правосуддя більш доступною, в рамках більш широких заходів з реформування традиційно нечутливої до змін системи. Колишній Директорат з прав людини, доступу до правосуддя та правової обізнаності Міністерства юстиції відповідав за формування правової політики, децентралізацію та посилення правової спроможності. Однак, його було ліквідовано, і наразі Міністерство юстиції шукає інші можливості роботи у цій сфері. Уряд України докладє чимало зусиль у сфері надання правової допомоги та посиленні правової спроможності на всіх рівнях – місцевому, регіональному та центральному.

Формат

Пропонується провести дві двогодинні всеукраїнські консультації з метою зміцнення людиноцентричного правосуддя в Україні.

I. Людиноцентричне правосуддя

Перша всеукраїнська консультація присвячується презентації та аналізу важливості концепції людиноцентричного правосуддя. Учасники аналізують також проблеми правосуддя, з якими стикаються люди під час пандемії КОВІД-19.

Першій загальноукраїнській консультації передуює проведення дослідження для з'ясування пріоритетних інтересів учасників та інформування їх про теми до обговорення. У заході беруть участь співробітники у системі доступу правосуддя з державного сектору, центральних і місцевих органів влади, провайдерів правової допомоги з громадського сектору, організацій громадянського суспільства та донорської спільноти.

Захід проводиться в інтерактивному форматі, що уможливорює змістовний діалог модератора з учасниками. Модератор залучає до розмови доповідачів із зазначених нижче питань. Доповідачі задають тон подальшому ширшому обговоренню учасників у формі запитань і відповідей. Окремо буде організовано обговорення у групах.

Попередній перелік питань до обговорення

- Що ми зробили б інакше, якби ми поставили людей та правові проблеми, з якими вони стикаються, у центр зусиль, що ми, як суб'єкти системи доступу до правосуддя, докладаємо?

- Які з проблем, з якими стикаються українці, є найгострішими? Чи призвела пандемія КОВІД-19 до загострення існуючих проблем правосуддя? Які категорії населення є найбільш вразливими?
- Який внесок співробітники системи юстиції можуть зробити у пом'якшення соціально-економічних наслідків пандемії КОВІД-19 та відновлення економіки?
- Що можуть зробити суб'єкти системи юстиції, провайдери правової допомоги індивідуально та колективно, для запобігання виникненню та вирішення проблем більш ефективно та справедливо?
- Як може посилення правових можливостей місцевих громад сприяти дієвому вирішенню правових проблем у контексті КОВІД-19?
- Як можна якнайкраще використати ресурси на рівнях регіональних та місцевих органів влади для ефективного та дієвого вирішення правових проблем, з якими стикається населення, з додержанням принципу інклюзивності?
- Яку роль може відіграти громадянське суспільство у співпраці з урядовцями у вирішенні проблем у сфері доступу до правосуддя, з якими стикається населення?

Очікувані результати

- Краще розуміння правових проблем, з якими стикаються громадяни, та доступних їм в умовах України шляхів доступу до правосуддя.
- Краще розуміння ролі та внеску різних працівників системи доступу до правосуддя, способів їхньої співпраці та можливостей для вдосконалення.
- Формування технічних консультативних рад для обговорення правових проблем в ході майбутніх всеукраїнських консультацій.
- Ідеї щодо інтегрування людиноцентричного правосуддя у національні, регіональні та місцеві плани, стратегії та реформи у сфері правосуддя.
- Обмін досвідом впровадження інноваційних шляхів вирішення правових проблем, з якими стикаються громадяни.
- Обмін досвідом різних країн стосовно впровадження людиноцентричних підходів у системі доступу до правосуддя.

II. Людиноцентричне правосуддя: рішення

За результатами обговорення питань людиноцентричного правосуддя під час першої всеукраїнської консультації буде сформована національна технічна рада, яка включатиме працівників у сфері доступу до правосуддя – представників різних секторів включно з урядом,

державним сектором, громадськими організаціями-провайдерами правової допомоги, організаціями громадянського суспільства та представниками приватного сектора.

Робота технічної ради спрямовуватиметься на визначення та пріоритезацію правових проблем, з якими стикається населення, і які стануть предметом обговорення під час другої всеукраїнської консультації. Наголос робитиметься на проблеми, від яких найбільше потерпають вразливі групи населення України. Крім того, технічна рада готуватиме емпіричний опис шляхів розвитку людиноцентричного правосуддя за нинішніх обставин. За необхідності технічна рада проводитиме додаткові дослідження.

Можливі питання до розгляду під час другої всеукраїнської консультації

- Який внесок різні суб'єкти можуть зробити у поліпшення доступу громадян до правосуддя у контексті вирішення конкретної правової проблеми?
- Чи є необхідність у залученні інших суб'єктів? Чи існують інші структурні проблеми, що потребують вирішення?
- Які інновації чи методи використовувалися в інших країнах для сприяння вирішенню конкретної проблеми? Які уроки з цього можна засвоїти Україні?
- Як можна зміцнити партнерства різних суб'єктів системи доступу до правосуддя задля вирішення конкретних правових проблем?

Очікувані результати

- Створено дорожню карту, щоб полегшити шлях людей до вирішення правової проблеми.
- Досягнення домовленостей між учасниками для впровадження дорожньої карти вирішення правових проблем.
- Налагоджено партнерство співробітників системи доступу до правосуддя, зокрема урядовців і представників організацій громадянського суспільства.